

PRISUSTVO I UPOTREBA PSIHOAKTIVNIH SUPSTANCI U ZATVORIMA

Prethodno saopštenje

UDK 615.21.015.6:343.81

Mr Ljeposava Ilijić¹

Institut za kriminološka i sociološka istraživanja Beograd

Doc dr Goran Jovanić²

Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju Univerziteta u Beogradu

Apstrakt: Porast broja zavisnika od psihoaktivnih supstanci u kazneno-popravnim zavodima, kao i porast broja onih koji su osuđeni za krivična djela neovlašćene trgovine drogom, predstavlja jedan od najvećih problema sa kojima se suočavaju zatvorski sistemi u svijetu. Rezultati brojnih studija ukazuju na pozitivne korelacije između zavisnosti od psihoaktivnih supstanci, izvršenja krivičnih djela, ali i kasnijeg recidivizma. Savremena penološka praksa pažnju usmjerava ka pronalaženju adekvatnih modela otkrivanja osuđenih koji su zavisnici, ali i izbora pogodnih metoda tretmana, liječenja i odvikavanja u cilju uspješne socijalne reintegracije. Autori u ovom radu, pažnju su usmjerili ka analizi problema zavisnosti osuđenika u kazneno-popravnim zavodima u Srbiji, rasprostranjenosti, ali i načinima reagovanja na postojeće probleme, upoređujući ih sa praksom postupanja razvijenih evropskih zemalja.

Ključne riječi: Psihoaktivne supstance, zatvor, osuđeni, tretman.

O PROBLEMU POSTOJANJA PSIHOAKTIVNIH SUPSTANCI U ZATVORIMA

Križa zatvora (Mrvić-Petrović, 2007) obilježena kao globalni problem, očituje se ne samo kroz povećanje broja zatvorske populacije³, već i kroz negativne

¹ E-mail: lelalela_bgd@yahoo.com

² E-mail: goxi67@gmail.com

³ Problem prekobrojnosti zatvorske populacije nije problem koji je prisutan samo na našim prostorima. Naime, globalni podaci pokazuju da su čak 144 od 170 država u svijetu zatvorski sistemi

trendove u strukturi osuđenih lica. U izvještaju Uprave za izvršenje zavodskih krivičnih sankcija (2009) negativni trendovi u strukturi osuđenih lica manifestuju se i kroz porast broja osuđenih lica za krivična djela vezana za droge, ali i kroz povećanje broja osuđenih koji su aktivni zavisnici.⁴ Slične rezultate navode i druga istraživanja. Tako Ilijić (2012) dolazi do podatka o drastičnoj promjeni u strukturi osuđenih lica i krivičnih djela. Naime, do 1997. godine, u kazneno-popravnom zavodu zatvorenog tipa-Zabela, broj osuđenih za krivična djela droge bio je relativno mali, a ova grupa krivičnih djela se u ukupnoj strukturi svrstavala u kategoriju zanemarljivog broja, tj. grupu ostalih krivičnih djela. U trenutku istraživanja, 2011. godine, po učestalosti, krivična djela droge zauzimala su treće mjesto (poslije imovinskih k.d. i k.d. protiv života i tijela) (Ilijić, 2012). Rapidno povećanje broja osuđenih za krivična djela se nastavljen, a prema posljednjim zvaničnim podacima, u 2013. god. krivična djela zloupotrebe droga su na drugom mjestu.⁵

Prema dostupnim podacima, Sjedinjene Američke Države prednjače po broju osuđenika zatvorenim u kaznenim ustanovama. Posebno zabrinjava podatak da je od dva miliona ljudi, koliko ih se nalazi iza rešetaka, jedna četvrtina osuđena za krivična djela u vezi sa drogom. Procjenjuje se da se čak 6,8 miliona Amerikanaca bori sa zavisnošću i narkomanijom, a rast zatvorske populacije i dalje je uglavnom zbog zatvaranja za krivična djela droge (*Substance Abuse Treatment and Public Safety, 2008*). Korektivna služba Kanade iznosi podatak da čak 80% presupnika u zatvorima ima problem sa zavisnošću od psihoaktivnih supstanci (*Correctional Service Canada, 2004*).

Rasprostranjenost problema zavisnosti od droga među zatvorenicima u evropskim zatvorima je visoka u odnosu na opštu populaciju (Council of Europe, 2014). Prisustvo psihoaktivnih supstanci u zatvorima Velike Britanije bilo je zapaženo još kasnih 1980-ih i početkom 1990-ih godina, kada konzumiranje droge postaje sve češći i prihvaćeniji vid ponašanja zatvorenika (Crawe, 2000). Takođe, u to vrijeme zatvorska služba počinje ozbiljnije da sagledava posljedice prisustva i upotrebe droga, dok brojne studije ukazuju da preko 25% osuđenika koja su ikada koristila droge su je prvi put upotrebile u zatvoru (Crewe, 2000).

Procenat osuđenika koji su zavisnici u Evropi varira. Podaci iz 17 zemalja Evropske Unije ukazuju da se taj procenat kreće od 16% (koliko je zabilježeno u Rumuniji) do čak 79% (Holandija i Ujedinjeno Kraljevstvo). Podaci iz studije koja je obuhvatila 15 zemalja EU pokazuju da je između 2% i 56% od zatvoreni-

prepuni, što znači da se oko 85% država suočava sa problemom prekobrojnosti zatvorske populacije. Nažalost, Srbija baš u ovom negativnom trendu prati svjetski nivo, čime se naša država uveliko svrstava u red onih koji nemaju dovoljno prostora da smjeste svoje zatvorenike. Detaljnije u: *International Centre for Prison Studies, King's College, London*. http://www.kcl.ac.uk/depsta/rel/icps/worldbrief/highest_to_lowest_rates.php

⁴ Čak 50% lica lišenih slobode imalo je iskustva sa drogama ili su aktivni zavisnici. Detaljnije u: Izveštaj uprave za izvršenje zavodskih krivičnih sankcija, (2009). Ministarstvo pravde Republike Srbije.

⁵ Podaci preuzeti iz: Godišnji Izveštaj o radu Uprave za izvršenje krivičnih sankcija, (2013). Ministarstvo pravde Republike Srbije. Dostupno na: www.uiks.gov.rs.

ka prijavilo da konstantno koristi nedozvoljene supstane od dolaska u zatvorsku ustanovu (*World Health Organization, 2014*). Postoje očigledene i dobro dokumentovane veze da je mnogo lica osuđeno za posjedovanje i distribuciju droge, ali i da su pod dejstvom supstanci učestalije vršili krivična djela, te da su zbog redovnog plaćanja i snadbjevanja vršili kriminalne akte (*European Monitoring Center on Drugs and Drug Addiction, 1997*).

Srbija u pogledu broja osuđenika koji su zavisnici, nažalost prati negativne svjetske trendove. Prema zvaničnim podacima nadležnih službi 27,5% osuđenih i 12,6% pritvorenih muškaraca su zavisnici. Podaci o broju osuđenica koje su zavisnice, još je alarmantniji. Iako je procenat ženske zatvorske populacije na niskom nivou, zabrinjava podatak da je 40,5% osuđenica čine zavisnice.⁶

ZDRAVSTVENI RIZICI, NEGATIVNE POSLIJEDICE I POVEZANOST DROGE I KRIMINALA

Zavisnost od psihoaktivnih supstanci je socijalno-psihiatrijski poremećaj koji prema rasprostranjenosti ima epidemijski karakter. Prevalenca je u stalnom porastu, a posebno su ugrožene zemlje u tranziciji (Kovačević, 2010).

Zavisnici od psihoaktivnih supstanci izloženi su brojnim zdravstvenim rizicima kao što su rizik od predoziranja, ali i prenos zaraznih bolesti kao što su hepatitis B i C i virus⁷ HIV-a. Rezultati istraživanja pokazuju da svaki sedmi zatvorenik ima iskustvo sa intravenskim uzimanjem droge. Od ukupnog broja intravenskih korisnika droge, 5% je prvi put uzelo drogu u zatvoru, a 39,5% je bar jednom djelilo pribor za ubrizgavanje. Takođe, svaki peti zatvorenik se tetovirao u zatvoru, a kod 14,7% nije korišćen sterilan pribor (Krstić, Terzić, Knežević i dr. 2008). Čak i sasvim jednostavni programi prevencije zaraznih bolesti, kao što je npr. besplatna podjela sterilnog pribora, pokazali su se kao vrlo efikasni u sprječavanju širenja zaraznih bolesti u velikom broju zemalja (Njemačka, Luksemburg, Španija, Švajcarska i dr.) (*World Health Organization, 2014*).

Prisustvo navedenih bolesti u zatvorima uslovljava prilagođavanje ustanove pružanju intenzivne i stručne medicinske pomoći i zaštite, jer se radi o ozbiljnim bolestima koje zahtjevaju takav tretman, a neke od ovih bolesti ili neki od njihovih stadijuma, podrazumjevaju izolaciju osuđenih lica, što svakako može otežati ili potpuno onemogućiti obavljanje svakodnevnih aktivnosti. Nameće se zaključak da zatvor kao ustanova nije adekvatno opremljena i prije svega, podobna ustanova da se brine o ozbiljno bolesnim ljudima, a specifični problemi, sa kojima se susreću naše zatvorske ustanove, kao što su loši higijenski uslovi,

⁶ Godišnji izveštaj Uprave za izvršenje krivičnih sankcija, (2013). Ministarstvo pravde Republike Srbije.

⁷ Prema procjenama iz istraživanja sprovedenog 2008. godine, u populaciji injektirajućih korisnika droga, procenat inficiranih HIV virusom je nizak, ali je inficiranost virusom hepatitisa C visoka i kreće se od 45% do 69%. Detaljnije u: Strategija za borbu protiv droga u Republici Srbiji, (2009-2013). Dostupno na: www.zdravlje.gov.rs.

neprilagođena ishrana, neadekvatna zdravstvena zaštita, nasilje, prekobrojnost zatvorske populacije i nedostatak stručnih kadrova, nesumnjivo utiču na to da se ovaj problem multiplikuje (Ilijić, 2011).

Veza između droga i kriminala je dobro poznata. Brojna istraživanja navode da je zavisnost od psihoaktivnih supstanci dovodi i do izvršenja krivičnih djela u vezi sa nasiljem i nasilnim oblicima ponašanja, uključujući nasilje u porodici i seksualna zlostavljanja, ali i krivična djela počinjena u saobraćaju pod dejstvom narkotika, što uključuje nezgode, povrede i smrtne slučajeve. Ista studija pokazuje da je jedan od četiri prestupnika počinio krivično djelo pod uticajem droge (*National Institute on Drug Abuse*, 2014). Slične rezultate iznose i druga istraživanja, koji potvrđuju da prestupnici koji su zavisnici, učestalije izvršavaju krivična djela nasilja ili drugim riječima, da gotovo polovina onih koji su identifikovani kao zavisnici od droga osuđeni su za nasilna krivična djela, uključujući ubistvo, ubistvo iz nehata, razbojništvo, silovanje, otmicu i razbojništvo (*Treatment Improvement Protocol*, 2005).

REAKCIJA SRBIJE NA PROBLEM ZAVISNOSTI OSUĐENIKA OD PSIHOAKTIVNIH SUPSTANCI

Krivično-pravni oblici borbe protiv krivičnih djela iz oblasti droge usavršavali su se od 1951. godine, a zakonom propisane krivične sankcije pooštrevale. Tome je prethodila činjenica da je naša zemlja tranzitna teritorija, ali i činjenice da je zavisnost od psihoaktivnih supstanci, počev od 1970-ih godina, u stalnom porastu (Stanković, 2008).

Krivični zakon Republike Srbije (Službeni Glasnik RS. br.72/09, 111/2009, 121/2012, 104/2013) propisuje tri krivična djela koja se svrstavaju o oblast krivičnih djela protiv zdravlja ljudi, a to su:

- Neovlašćena proizvodnja i stavljanje u promet opojnih droga (čl.246);
- Neovlašćeno držanje opojnih droga (čl. 246a.);
- Omogućavanje uživanja opojnih droga (čl. 247.);

Zakonodavac na ovaj način inkriminiše sva ponašanja koja se dovode u vezu sa drogom, od proizvodnje, prerade, prodaje, nuđenja na prodaju, kupovine radi prodaje ili na bilo koji drugi način stavlja u promet, neovlašćeno drži ili navodi drugog na uživanje ili bilo koji drugi način omogućuje uživanje opojnih droga. Čini se da zakonskim rješenjima nema šta da se prigovori. Međutim, ne možemo zaboraviti da Zakon o izvršenju krivičnih sankcija (u daljem tekstu ZIKS) ima određena ograničenja kojima bi se trebalo posvetiti veća pažnja. Naime, riječ je o tome da pomenuti ZIKS predviđa da se liječenje narkomanije mora sprovoditi u zatvorskoj bolnici, a ne u svim zatvorskim ustanovama u Srbiji. To ukazuje na problem da preostalih 27 zatvorskih ustanova ostaju bez mogućnosti da sprovedu programe i tretmane liječenja (Ilić, Jovanić, 2011).

Republika Srbija je napravila prvi formalno-pravni korak u borbi protiv droga, donošenjem *Strategije za borbu protiv droga u R.S. (2009-2013)* i *Akcionog plana za sprovođenje strategije za borbu protiv droga u R.S. (2009-2013)*. Pomenute Strategije markiraju područja ka kojim se treba usmjeriti veća pažnja u cilju adekvatne borbe, ističući da su najveći nedostaci u odgovoru društvene zajednice: nerazvijena nacionalna politika i strategija u borbi protiv droga; nedovoljno razvijeni informacioni sistemi i njihova neusklađenost sa međunarodnim standardima; nedovoljno razvijeni rehabilitacioni programi i terapijske komune; nedovoljan terenski rad sa korisnicima droga, kao i nedovoljno razvijena istraživanja, edukacija i rehabilitacija o pomenutom problemu. Opšti cilj Strategije je unapređenje zdravlja i očuvanje zdravlja stanovništva smanjenjem korišćenja droga i štetnih posljedica prouzrokovanih zloupotrebom droga.

Područja djelovanja usmjerena su ka:

- *Koordinaciji svih odgovarajućih službi, institucija i organizacija;*
- *Smanjenju ponude droga*-koje se odnosi na smanjenje nedozvoljenih zaliha opojnih droga, a činjenica je da ne postoji utvrđena politika kao ni standardizovane procedure kojima bi se uticalo na smanjenje zaliha droga u zatvorima. Poseban problem čini ograničen protok informacija i saradnje između zatvorskog osoblja i policijskog sektora, ali i ograničeni resursi zatvorskog sektora (nedostatak opreme, nepostojanje pasa tragača, adekvatne sigurnosne opreme i dr.)
- *Smanjenju potražnje droge*-kroz skup sveobuhvatnih mjera koje imaju za cilj smanjenje broja korisnika, smanjenje socijalnih i zdravstvenih posljedica korišćenja droga i reintegracija bivših zavisnika u društvo. Primarna prevencija, rano otkrivanje, liječenje, rehabilitacija i socijalna reintegracija su samo neke od oblasti djelovanja koje imaju za cilj smanjenje potražnje droge⁸.

STANJE U PRAKSI

Iako postoje dobra zakonska rješenja i formalne strategije u borbi protiv droge, na žalost, u praksi postoje brojni problemi. U kazneno-popravnim zavodima ne postoje sistemi za otkrivanje i detekciju zavisnosti, kao ni specijalizovani tretmani usmjereni ka liječenju zavisnosti. Nepostojanje specijalizovanih tretmana za odvikavanje i malobrojnost stručnih kadrova, dodatno otežavaju problem. Potrebe za specijalizovanim tretmanom osuđenih lica koji su zavisnici, praktično ostaju van praktičnih mogućnosti pa najčešće, primarni problem zavisnosti ostaje nerješeno i u sjenci sekundarnog problema izvršenog krivičnog djela (Ilijić, 2012).

Da situacija bude još alarmantnija, ne postoji ni obavezno testiranje na psihoaktivne supstance, koja je inače praksa u gotovo svim evropskim zemljama

⁸ Detaljnije u: Strategija za borbu protiv droga u Republici Srbiji, 2009-2013. Dostupno na: www.zdravlje.gov.rs

više od deset godina. Obavezno testiranje, koje se bar jednom mjesečno obavlja u svim zatvorima u Velikoj Britaniji, na nasumično odabranom uzorku osuđenika, predstavlja samo prvi korak ka suočavanju sa ovim problemom, koji pomaže da se stekne uvid u rasprostranjenost zavisnosti, nakon čega slijedi određivanje programa tretmana, kao što su programi detoksikacije, programi savjetovanja i upućivanja u metode i postupak liječenja i dr. (Blakey, 2008).

Stručna literatura navodi da zatvor kao institucija povećava rizik u pogledu ponašanja zavisnika, kako zbog koncentracije velikog broja rizične populacije na jednom mjestu, tako i u pogledu rizika od nasilja koje je česta pojava među osuđenim licima koji su zavisnici od psihoaktivnih supstanci.

Negativne posljedice upotrebe narkotika među zatvorskom populacijom obuhvataju brojne smrtne ishode, kako zbog prekomjerne upotrebe narkotika i lošeg kvaliteta droga, povećan broj samoubistava, ali i povećane stope samopovreda. Posljedice upotrebe narkotika u zatvorskoj populaciji imaju tendenciju da proizvedu opasnije posljedice, nego što je to slučaj sa posljedicama upotrebe narkotika populacije na slobodi, posebno ako se ima u vidu nedostupnost sterilnog pribora za ubrizgavanje, loš kvalitet droge i u krajnjem slučaju, njena nedostupnost (Stöver, & Michels, 2010).

U cilju uspostavljanja programa za borbu protiv zloupotrebe narkotika u zatvorima, misija OEBS je pružila stručnu i materijalnu pomoć u realizaciji pilot projekta "*Odjeljenja bez droge*" koji se sprovodi u Kazneno-popravnom zavodu u Nišu i Specijalnoj bolnici Okružnog zatvora u Beogradu⁹. Kapaciteti ovog odjeljenja u dvije zatvorske ustanove su preopterećeni, o čemu svjedoči podatak da je prosječan broj lica na ovom odjeljenju u 2013. godini je bio oko 190, iako je kapacitet svega 18.¹⁰ Specijalizovani oblici tretmana namjenjeni zavisnicima u ostalim kazneno-popravnim ustanovama u Srbiji ne postoje, sem što se nastavlja sa metadonskom terapijom onih koji su bili korisnici te terapije i prije stupanja u zavod.

PRAKSA U SVIJETU

Savremenu praksu u svijetu karakterište razgranata mreža organizovanog djelovanja brojnih faktora na lokalnom novou, ali i primjena različitih tretmana odvikavanja, liječenja i rehabilitacije, što ima brojne pozitivne efekte, kako na uspješnost tretmana tako i na uspješnost izvršenja zatvorske kazne. Povećanje broja osoba uključenih u tretmane liječenja bolesti zavisnosti, povezano je sa smanjenjem stope kriminala. Učešće u programima liječenja u američkoj državi Merilend, povećana je na 37,4%, ali i potrošnja lijekova, takođe je povećana 14%

⁹ Detaljnije u: Izveštaj Uprave za izvršenje zavodskih sankcija, (2009). Ministarstvo pravde Republike Srbije. Dostupno na: www.uiks.gov.rs.

¹⁰ Detaljnije u: Izveštaj Uprave za izvršenje zavodskih sankcija, (2013). Ministarstvo pravde Republike Srbije. Dostupno na: www.uiks.gov.rs.

u periodu od 1995. do 2005. godine. Stopa izvršenih krivičnih djela opada proporcionalno broju zavisnika poslatih na liječenje.

Efekat programa liječenja ogleda se i u isplativosti, jer se procjenjuje da tretmani odvikavanja i liječenja zavisnika, svakako manje koštaju od zatvorskih troškova (*Justice Police Institute*, 2008). Supstituciona terapija kao i detoksikacija su najčešći oblici tretmana liječenja zavisnika. Podaci Svjetske zdravstvene organizacije navode da od 2010. godine 74 zemlje širom svijeta imaju supstitucionu terapiju na raspolaganju u zajednici, a 39 zemalja je imalo ovu terapiju na raspolaganju i u zatvorima (*World Health Organization*, 2014).

Zatvori treba da budu mjesta gdje zavisnici mogu da dobiju pomoć koja im je neophodna, jer su upravo netretirani zavisnici češći akteri kriminalnog ponašanja i izvršioци disciplinskih prestupa u samoj ustanovi (*National Institute on Drug Abuse*, 2014). Naučna istraživanja pokazuju da tretman liječenja može pomoći mnogim prestupnicima da promjene svoje stavove, vjerovanja i ponašanje, te da uklone zavisnost od supstanci, čime se smanjuje i učešće u kriminalnim aktivnostima. Adekvatni tretmani liječenja mogu smanjiti upotrebu droge bar na pola, smanjiti kriminalne aktivnosti i smanjiti recidivizam. Zato je vrlo važno motivisati osuđenike koji su zavisnici da se aktivno uključe u tretmane liječenja (*National Institute on Drug Abuse*, 2014). Posebna efektivnost programa liječenja zavisnosti pokazala se u slučajevima kada je tretman započet u zatvorskoj ustanovi nastavljen i nakon puštanja osuđenog na slobodu (Lang, Blanko, 2000).

Sjedinjene Američke Države koje prednjače po broju osuđenih lica, ali i po broju zavisnika od psihoaktivnih supstanci, ulažu velika sredstva u pronalaženju adekvatnih metoda borbe protiv droge u zatvorima. Velika finansijska sredstva odvajaju se za najsavremeniju opremu koja omogućava detekciju droge, ometanje doturanja, posebnu obuku zatvorskih službi, nasumično urin-testiranje kao i jonske skenere (*Canadian Drug Policy Coalition*, 2014).

Uspješna borba protiv zavisnosti podrazumjeva dobru koordinaciju između krivičnog pravosuđa, stručnog osoblja koji realizuju tretman odvikavanja, zatvorske ustanove, porodice i drugih aktera koji pružaju socijalne usluge, jer jedino sinhronizovana akcija svih aktera može da optimizuje resurse u korist zdravlja, bezbjednosti i dobrobiti prestupnika, njihovih porodica i zajednice (*National Institute on Drug Abuse*, 2014).

Brojnost programa liječenja zavisnika zatvoru u svijetu najbolje ilustruju rezultati istraživanja koje je sproveo Nacionalni Institut za bolesti zavisnosti (*National Institute on Drug Abuse*) koji je identifikovao čak 160 različitih programa liječenja zasnovanih na terapijskim zajednicama, individualnoj i grupnoj terapiji (Lipton, Falkin & Wexler, 1992). Bez obzira koja vrsta programa se primjenjivala, značajno je istaći da svaki uspješan program mora da se bazira na nekoliko osnovnih principa, sadržanih u stavu da:

- Zavisnost od psihoaktivnih supstanci utiče na ponašanje;
- Oporavak zahtjeva efikasno liječenje, ali i upravljenje problemom zavisnosti tokom dužg vremena;

- Liječenje mora trajati dovoljno dugo dok se ne obezbijede trajne promjene u ponašanju;
- Adekvatna procjena je prvi korak u liječenju;
- Odabir usluga i vrste tretmana u skladu sa potrebama pojedinca jedan je od najvažnijih dijelova efikasnog tretmana borbe protiv zavisnosti;
- U toku liječenja treba identifikovati i one faktore koji su povezani sa kriminalnim ponašanjem;
- Kontinuitet brige je od suštinskog značaja nakon napuštanja zatvorske ustanove;
- Balans nagrada i sankcija ohrabruje prosocijalno ponašanje i učestvovanje u programima tretmana (*National Institute on Drug Abuse, 2014*).

UMJESTO ZAKLJUČKA

Ekspanzija broja zavisnika od psihoaktivnih supstanci i izvršenih krivičnih djela iz oblasti zloupotrebe droga, u svijetu i kod nas, postavlja nove izazove ka iznalaženju adekvatnih metoda reagovanja usmjerenog ka smanjenju potražnje za drogom, smanjenju trgovine, otkrivanju zavisnosti, kao i izbora neefektivnijih terapijskih modela liječenja osuđenih zavisnika.

Svjetska zatvorska praksa obiluje bogatim ciljanim programima intervencije i postupanja sa ovom populacijom, koji su zasnovani i prilagođeni individualnim potrebama svakog zavisnika. Kontinuirana saradnja sa porodicom i društvenom sredinom, ali i nastavak tretmana liječenja i praćenja nakon izlaska osuđenog iz ustanove, glavne su odlike dobro sprovedenih tretmana koji daju vrlo dobre praktične rezultate, kako u liječenju zavisnosti tako i pogledu recidivizma. S druge strane, tu su i dobra kadrovska, tehnička i tehnološka oprema koja u zatvorskim ustanovama pomaže otkrivanju i detekciji krijumčarene droge.

Na žalost, situacija u našoj zemlji je potpuno drugačija. Loše finansijske i materijalne mogućnosti, manjak stručnih kadrova, ali i nesprovođenje specijalizovanih metoda tretmana liječenja zavisnika u kazneno popravnim ustanovama, odraz su loših uslova u kojima se nalaze kazneno ustanove. Ne treba zaboraviti ni činjenicu da se naša zemlja nalazi na glavnim tranzitnim putevima trgovine drogom, a velika finansijska dobit koja prati ovu trgovinu, kao i relativno kratke zatvorske kazne za krivična djela zloupotrebe droga, čine ovo polje izuzetno primamljivim.

Nepostojanje dobrih rehabilitacijskih tretmana u našim kazneno-popravnim ustanovama, loša saradnja sa drugim društvenim, socijalnim i zdravstvenim službama, dodatno otežavaju rješavanje ovog problema. Formalni zakonski propisi kao i strategije na kojim treba da se bazira uspješna borba protiv droge, samo su prvi korak na tom putu koji treba da bude nastavljen i kroz praktično rješavanje problema u zatvorskim ustanovama.

Na kraju treba dodati i to da je, eliminisanje droge u zatvorima jedan od ključnih aspekata uspješnog tretmana i rehabilitacije, ali ipak, možda je na tom

putu, najvažnije da se eliminišu problemi koji onemogućavaju osuđenima da se uzdrže i prekinu sa korišćenjem psihoaktivnih supstanci za vrijeme izdržavanja zatvorske kazne, kada je nophodno da naprave prvi korak ka dugoročnoj apstinenciji, koja će im omogućiti normalan nastavak života u zajednici i nakon izlaska iz ustanove (Feucht, & Keyser, 1999).

REFERENCE

- Blakey, D. (2008). *Disrupting the Supply of Illicit drugs into prisons*, A Report for the Director General of National Offender Management Service. <http://www.justice.gov.uk/docs/blakey-report-disrupting.pdf>
- Canadian Drug Policy Coalition, (2014). *Drugs in Canadian prisons: has enforcement worked?* www.drugpolicy.ca
- Crewe, B., (2000). Prisoner Society in the Era of Hard Drugs. *Punishment & Society*, Vol. 7. No. 5. (457-481). Sage Publication. www.pun.sagepub.com/content/7/4/457.full.pdf.html
- Council of Europe, (2014). *Prison Drug Treatment Systems Overview*. Research Project and Feasibility Study. www.emcdda.europa.eu/countries.
- Correctional Service Canada, (2004). Use of Random Urinalysis to Deter Drug Use in Prison: A Review of the Issues. www.csc-scc.gc.ca
- Feucht, T. E., & Keyser, A. (1999). *Reducing Drug Use in Prisons: Pennsylvania's Approach*, National Institute of Justice Journal, October 1999. <http://www.ncjrs.gov/pdffiles1/jr000241c.pdf>
- *International Centre for Prison Studies*, King's Kollege, London. http://www.kcl.ac.uk/depsta/rel/icps/worldbrief/highest_to_lowest_rates.php
- Ilijić, Lj. (2011). Deprivacija sigurnosti i HIV virus kao faktori koji narušavaju sigurnost osuđenika. *Zbornik Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja*, br. 1/2, (109-118). Beograd.
- Ilijić, Lj. (2012). *Demografska, sociopsihološka, kriminološka i penološka svojstva osuđenih kao činioci zatvorskih deprivacija*. Magistarska teza odbranjena na Fakultetu za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju Univeziteta u Beogradu.
- Ilić, Z., & Jovanić, G. (2011). *Zatvor i/ili sloboda pod nadzorom*. Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju. Beograd. Izveštaj Uprave za izvršenje zavodskih sankcija, (2009). Ministarstvo pravde Republike Srbije. Dostupno na: www.uiks.gov.rs
- Izveštaj Uprave za izvršenje zavodskih sankcija, (2013). Ministarstvo pravde Republike Srbije. Dostupno na: www.uiks.gov.rs.
- Justice Police Institute, (2008). *Substance Abuse Treatment and Public Safety*. www.justicepolicy.org
- Krivični zakon Republike Srbije, Službeni Glasnik RS. br.72/09, 111/2009, 121/2012.

- Krstić, M., Terzić, Z., Knežević, T., Ivanović, I., & Bjelić, I. (2008). Rizični oblici ponašanja i faktori rizika na HIV među zatvorenicima u Republici Srbiji, *Glasnik Zavoda za zaštitu zdravlja Srbije*, Vol. 80. br. 3.(19-22).
- Mrvić-Petrović, N., (2007). *Kriza zatvora*. Vojno izdavački zavod. Beograd.
- Kovačević, M. (2010). Komorbiditet ili dualna dijagnoza. U: Vujošević, A i Raičević-Čelebić, S. (Ur.), *Sve o savetovalištvu za bolesti zavisnosti*, (89-1029). Zavod za bolesti zavisnosti. Beograd.
- Lang, M., & Belenko, S. (2000). Predicting Retention in a Residential Drug Treatment Alternativ to Prison Program. *Journal of Substance Abuse Treatment*, 19 (2). Pg. 146-160.
- Lipton, D., Falkin, G.P., Wexler, H.K. (1992). *Correctional Drug Abuse Treatment in United States: An Overview*. In: Drug Abuse Treatment in Prisons and Jail, US Department of Health and Human Services, National Institute on Drug Abuse. www.archives.drugabuse.gov.pdf
- National Institute on Drug Abuse, (2014). Drug Addiction Treatment in the Criminal Justice System. *The Science of Drug Abuse & Addiction*. <http://www.drugabuse.gov/related-topics/criminal-justice/drug-addiction-treatment-in-criminal-justice-system>.
- Stöver, H., & Michels, I.I. (2010). Drug use and opioid substitution treatment for prisoners, *Harm Reduction Journal*, (7-17). www.harmreductionjournal.com/content/pdf/477-7517-7-17.pdf
- Substance Abuse Treatment and Policy Safety, (2008). Justice Policy Institute. www.justicepolicy.org
- Stanković, M. (2008). *Droga i kriminal*. Simbol, Beograd.
- Strategija za borbu protiv droga u Republici Srbiji, 2009-2013. Dostupno na: www.zdravlje.gov.rs
- Treatment Improvement Protocol, (TIP) Series, No. 44. (2005). Center for Substance Abuse Treatment, Rockville (MD). www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK64123.
- World Health Organization, (2014). Regional Office for Europe. Health Topics, Data and statistics. www.euro.who.int.

PRESENCE AND SUBSTANCE USE IN PRISONS

Abstract

The increase in the number of addicts to psychoactive substances in correctional institutions, as well as an increase in the number of those who have been convicted of criminal offenses of illegal drug trafficking, is one of the trend-setter problems faced by prison systems in the world. Results of numerous studies indicate a positive correlation between drug addictions, the offenses were committed, and subsequent recidi-

vism. Modern penology practice focuses attention on finding adequate models disclosure of convicts who are drug addicts, and for the selection of appropriate methods of treatment and rehabilitation in order to successful social reintegration. The authors of this paper, attention is directed to the analysis of problems depending convicts in the penitentiary in Serbia, distribution, and ways of reacting to existing s problems, comparing them with the practice of the treatment of developed European countries.

Keywords: Psychoactive substances, prison, convicts, treatment.